

Vajdasági „magyar narancs”

Egy tájékoztató körút tanulságai

A zentai Természettudományi–matematikai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégium 2004 februárjában tájékoztató körutat szervezett, amelynek során a Délvidék összes végzős magyar nyolcadikos osztályát meglátogattuk. Több mint hatvan településre látogattunk el. A bemutatkozó előadásokon részt vett Lengyel László (igazgató), Csikós Pajor Gizella (szaktanár), Zsoldos Ferenc (titkár-nevelőtanár) és jómagam mint az iskola pszichológusa. Az előadások mindenütt a helyi iskolában kerültek megrendezésre, kivéve Újvidéken, ahol a Petőfi Sándor Művelődési Ház könyvtárhelyiségében találkoztunk az érdeklődőkkel.

Az előadásokat – az érdeklődéstől függően – egy, másfél órára terveztük. Egy nap több települést is sorra vettünk. Az időbeosztásunk olyan szoros volt, hogy néha az ebéd is elmaradt. A körutat 2004. február 2-án hétfőn fél kilenckor Hajdújárással kezdtük, tízkor már Királyhalmán voltunk, fél kettőkor Bácsgyulafalván, háromkor Zomborban, fél ötkor Nemesmiliticsen, este hatkor Szabadkán a Széchenyi István Általános Iskolában vártak bennünket, ahol az előadás és az azt követő beszélgetés kilenckor fejeződött be. Kedden Oromhegyesen, Csókán, Magyarkanizsán, Törökkanizsán és Oroszlámoson jártunk. És ez így ment nap mint nap, reggel héttől este tizenegyig úton voltunk. Jártunk Ürményházán, Székelykevéen, Hertelendyfalván, Torontálvásárhelyen, Muzslyán, Adán, Óbecsén, Temerinben, Tiszakálmánfalván, Újvidéken, Kikindán, Kisoroszon, Tordán (Torontáloroszipan, Torontáltordán – az olv. szerk. megj.), Magyarcsernyén, Topolyán, Gomboson, Doroszlón, Szilágyin, Kúlán, Bácskertesén...

A körút során több mint 5300 kilométert tettünk meg annak érdekében, hogy lehetőleg minden érdeklődő vajdasági magyar nyolcadikkal megismertessük az új iskolát, annak tervezett programját, és beszéljünk nekik a tehetséggondozó iskolák újszerűségéről. Igaz, hogy évente mindössze húsz diák felvételére van lehetőség, mégis fontosnak éreztük, hogy lehetőleg minden érdekelttel – diákokkal, tanáraikkal, szüleikkel – közvetlenül megismertessük a tehetséggondozás lényegét.

Hozzávetőlegesen mintegy 1500-an hallgatták meg a vetítéssel egybekötött ismertetőinket, közülük 800 volt tanuló, a többiek szülők és pedagógusok. Az

érdeklődés eltérő volt, de a létszám nem befolyásolt bennünket. Egyetlen diáknak is tartottunk előadást. Az is előfordult, hogy csak az igazgató fogadott bennünket. Néha az sem. Tiszaszentmiklóson senki sem jelent meg. Se diák, se igazgató, se az a tanárnő, akivel a bemutató időpontját előzetesen megbeszéltük. Adán több mint nyolcvan talongtak a teremben. Magyarkanizsán mindössze négy tanuló jelent meg. A körút befejeztével Zentán a színházteremben tartottuk meg a zárórendezvényt, telt ház előtt. A rendezvényen több prominens személyiség is tiszteletét tette.

Lengyel László igazgató mindenütt – vetítéssel egybekötött – ismertetőt tartott az iskoláról. Elmondta, hogy a tehetséggondozó gimnázium egy új kulturális központban nyílt meg az előző évben, a zentai Városi Könyvtár épületében. A bentlakásos kollégiumot emeletráépítéssel alakították ki, ahonnan az épületen belül lehet eljutni a tantermekig. Közvetlenül az iskola mellett van a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet és az udvar másik oldalán az Alkotóház. Folyamatban van ebédlő építése (azóta már elkészült). Mindezek mellett, minisztériumi engedéllyel, számítógépek útján, az iskola rendelkezésére áll a magyarországi teljes oktatási adatbázis. Az iskola jellegéből fakadóan a matematika a kiemelt tantárgy, mellette a fizika és más természettudományi tárgyak, de ez nem jelenti azt, hogy az anyanyelv vagy a szerb és az idegen nyelvek oktatása háttérbe szorulna. Délutánonként vendégtanárok bevonásával emelt szintű oktatást szerveznek, az a diák pedig, aki valamelyik tantárgyból gyenge, felzárkóztató képzésben vesz részt. A tervek között szerepel, hogy egyedi, speciális érdeklődés esetén megfelelő egyetemi tanárt, kutatót kérnek fel mentornak a tanuló számára.

Csikós Pajor Gizella a matematika szépségeit ecsetelte, megpróbálta eloszlatni a tantárggyal kapcsolatos előítéleteket és félelmeket. Zsoldos Ferenc a nevelőtanár szerepében főként a kollégium életéről beszélt, ismertette a zentai kiemelt művelődési rendezvényeket és a sportolási lehetőségeket, amelyek szintén részét képezik a gimnáziumi életnek. Én magáról a tehetséggondozásról beszéltem és a tudásban rejlő lehetőségekről. Felhívtam a megjelentek figyelmét arra, hogy ez az oktatási

forma Nyugaton és Magyarországon csak pár éve honosodott meg, ezen a téren tehát nincs nagy lemaradásunk, ellentétben számos más társadalmi fejleménnyel.

Miközben fennkölt dolgokról beszéltünk, igyekeztünk megfelekedni a kiábrándító valóságról, a körülöttünk levő, tapintható, látható, hallható szegénységről. A szegénység – néhány felújított iskolát kivéve – fojtogatóan jelen volt csaknem mindenütt, amerre jártunk, példázva a kisebbségben élő magyarság többszörösen hátrányos helyzetét. Omladozó épületek, romló táj, tucatnyi ágrólszakadt gyerek, falhoz támasztott rozsdás kerékpárok, évtizedek óta halódó iskolák.

Néha sutának éreztem a helyzetet, néha humorosnak, néha kicsit szomorúnak. Beszéltünk valamiről, ami az adott körülmények között nem volt teljesen releváns. De csak mondtuk a magunkét. A székeken kuporgó tanárok, szülők és gyerekek kezdetben nyitottan, később kissé zavartan hallgatták fejtegetéseinket. A tehetséggondozásról beszélve tulajdonképpen buzdítani szeretttük volna őket, lelket önteni beléjük a jövőt illetően. Volt, aki megérezte, és hálásan mosolygott felénk. Általában visszafogottak voltak, a tanárok olykor bólogattak, a szülők tanácstalanok voltak, a gyerekek egymás között pusmogtak.

Az igazgatók nem lettek mindenütt kellőképpen felvilágosítva az illetékesek részéről, hogyan viszonyuljanak hozzánk. Kellő tisztelettel fogadtak ugyan, de nem vették komolyan küldetésünket, mindesetre a gyerekeket, akikhez szólni kívántunk, hazaküldték, vagy kizavarták játszani az iskolaudvarra. „Köztük nincs tehetséges” – mondta az egyik igazgató, amikor felvettem, hogy talán hívjuk be őket az udvarról. Egykori iskolámra gondoltam, ahol hasonló szemlélet uralkodott, hatvanvalahány elsőből alig tízen fejeztük be a nyolcadikat. A helyi viszonyok között, a falu jövője szempontjából ez felért a mohácsi csatával.

És a tanítók, tanárok? Többnyire fáradtnak és kedvetlennek tűntek. Pontosabban – egykedvűnek. Nem nagyon kérdeztek. Látszott rajtuk, hogy nekik nincs álláspontjuk. Így lettek nevelve, nem volt megengedve, hogy legyen véleményük, az ő dolguk, hogy tanítsanak. Alkalmazottak, akik elvégzik, amit rájuk bíztak. Munkájuknak nincsenek szellemi, morális vonatkozásai. Nem lehet őket megszólítani, a lelküket felrázni, ahogy ők sem szólítanak meg senkit. Nincs bennük kíváncsiság, nem érdekli őket jobban az oktatás, mint az esti tévéműsor. Nyugdíjas korukra többségük kiégetté válik. Kivételek azért voltak, üde, kedves, fiatal tanárnők, akik körül – érdekes módon – mindig eleven, vidám gyermekcsereg zsibongott.

Mindent egybevetve tanulságos volt az előadókörút. A legfőbb az a felismerés volt, hogy az iskolákból lassan elfogynak a magyar diákok.

Amiről szoltam...

Fejtegetéseimet általában azzal kezdtem, hogy minden ember tehetséges valamiben, és senkinek a tehetségét sem szabad veszni hagyni. Az a legszomorúbb a világon, hogy a ragyogó adottsággal született gyermekekből végül átlagos, szürke emberek lesznek, rosszkedvű, kallódó felnőttek, akik talán épp azért boldogtalanok, mert nem tudják a közösség javára kamatoztatni tehetségüket. Ezt értették, bólogtattak, mindig valami megilletődöttségfélét is tapasztaltam.

Jó az, hogy sokfélék vagyunk, folytattam, mert nincs olyan ember a világon, aki mindenhez egyformán értene. Olyan gyorsan nő az ismeretanyag, hogy lassan senki sem képes a saját szakmáján belül sem eligazodni. A specializálódás korát érjük, mindenki csak részfeladatokhoz ért, így sokféle tehetségre van szükség. A tehetség fogalma olyan adottságok, képességek összességét jelöli, amely többféle tevékenységre tesz alkalmassá bennünket, de személyiségünktől és a körülményektől függően bizonyos téren sikeresebbek lehetünk, jobb eredményt érhetünk el, mint más téren. Mivel a tehetség mindig valamilyen alkotásban, teljesítményben mutatkozik meg, azt kell mondanunk, hogy annyiféle tehetség képzelhető el, annyiféle tehetségnek van helye a nap alatt, ahányféle emberi tevékenység van. A tehetség a különlegesen jó teljesítményt, az átlagfelettséget jelenti. Ebben az értelemben mindenki tehetséges, aki valamit jobban csinál az átlagnál, aki valamihez jobban ért, valami jobban kezére áll.

A tehetséggondozás abból a felismerésből indul ki, hogy mivel nem érthetünk egyformán jól mindenhez, az embernek azzal kell foglalkoznia, amihez adottsága van. Így tud legtöbbet elérni az életben, nem kell olyasmire fecsérelnie idejét és energiáját, amihez kevésbé ért, ami nem áll a kezére.

A klasszikus iskolai oktatás többnyire a tanításra, az ismeretátadásra és annak számonkérésére szorítkozik. Ez rendben is van, hiszen a tudásra, ismeretekre mindenkinek szüksége van. Sőt, egyre több tudásra van szükségünk. A gyors fejlődés következtében azonban a tudás nagyon hamar elévül. Mire a legújabb tudományos ismeretek a tankönyvekbe kerülnek, egy részük – felük, kétharmaduk – elévül, korszerűtlenné válik. Így megesik, hogy az, amit ma az iskolában tanítunk, már fabatkát sem ér, mert nem állja meg a helyét. Szelektálásra, az ismeretanyag frissítésére kényszerülünk. Ehhez azonban tudnunk kell, hogy mi

az, ami elévült, így nemcsak a diákok, hanem a tanárok is folyamatos tanulásra kényszerülnek.

Ez lenne a kívánatos, általában azonban nem ez történik. Ez az egyik hiányossága a hagyományos iskolai oktatásnak. A másik hiányossága abból ered, hogy mindenkit zsinórmértékkel próbál mérni. Ahhoz, hogy a tanítás sikeresebb, eredményesebb legyen, figyelembe kell venni a gyerekek személyi adottságait, érdeklődését, képességeit. Más szóval, nem lehet jó eredményt elérni a tanulókhoz való alkalmazkodás nélkül.

És van egy harmadik szempont is, amelyet a tanítás során figyelembe kell vennünk. Azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a sikeres helytálláshoz itt és most milyen jellegű ismeretekre, tudásra van legnagyobb szükség. Nem biztos, hogy ezt a távoli minisztériumok irodáiból pontosan meg lehet ítélni. *Bennünket, vajdasági magyarokat például még soha, senki nem kérdezett meg, hogy a helyi viszonyok között milyen tudásra, szakértelemre van szükségünk. Ez nincs rendjén.* Változtatni kell a tanterveken, a programokon. Nálunk talán ez még szentségtörésnek tűnik, Nyugaton azonban ez már többfelé így történik.

A tudás és tehetség megbecsülése érdekében nemcsak a programokon kell változtatni, hanem a tanárok szemléletén is. Nem fordulhat elő, hogy egy osztályban az ellenőrzés során húsz tanulóból tizenöt egyest kap. Tíz egyesnek sincs elfogadható magyarázata. Azok a pedagógusok, akik felelősséget éreznek a gyermekek iránt, akik segíteni szeretnék őket abban, hogy később eredményesen helytálljanak munkájukban és hozzájáruljanak közösségük anyagi és szellemi gyarapodásához, nem intézhetik el a dolgot egy szubjektív osztályzattal. Nem is az a dolguk, hogy osztályozzanak, hanem hogy tanítsanak. Hadd világosítsam meg ezt egy példával. Gondoljunk csak el, mi történne, ha az úszóiskolában minden második, harmadik gyerek – rossz tanuló lévén – vízbe fulladna. A gyerekek azért járnak úszóiskolába, hogy ott megtanuljanak úszni, és nem az úszóbajnoki cím megszerzéséért. Soha, egyetlen gyereknek sem szabad az úszóórák alatt vízbe fúlni. Hasonlóképpen az iskolákban elsősorban arra kellene megtanítani a gyerekeket, hogyan kell tanulni, hogyan kell az ismereteket megszerezni, hasznosítani. Nekünk ellenben olyan általános iskoláink vannak, amelyek megutáltatják a gyerekekkel a tanulást, így rengeteg potenciális szellemi érték megy veszendőbe.

Ideje észrevennünk, hogy a világ megváltozott körülöttünk. Már nem a nyersanyag, a fizikai munkaerő, az energia a legnagyobb érték, hanem a tudás. Ha labdába szeretnénk rúgni a népek szüntelen versengésében, sokkal ügyesebben kell sáfárkodnunk szellemi kincseinkkel.

A magyarság az elmúlt évszázadok során nagy veszteségeket szenvedett. Elvesztette területének

kétharmadát, természeti kincseinek nagy részét. Egyetlen dologban maradt esélyes a nemzetek közötti versenyben – a tehetségben, tudásban. Mindannyian büszkéek vagyunk rá, hogy hány Nobel-díjast adtunk a világnak, hogy a magyar tudósoknak, feltalálókknak milyen elévülhetetlen érdemeik vannak a XX. század arculatának kialakításában. Gondoljunk csak a számítógépekre, amelynek ötlete Neumann János fejből pattant ki.

Sajnos a tudás és a tehetségek kellő megbecsülésének a hiányában a szürkeállományunk színe-java Nyugatra vándorolt, mások kamatoztatták. Ez így van még ma is. Amerikában ezrével dolgoznak fiatal magyar tehetségek különböző kutatóintézetekben.

Szemléletváltásra van szükségünk. Nagyobb megbecsülésben kell a tudást részesítenünk, ami együtt jár a tehetség felértékelődésével. Az új értékrend kialakításához mindenekelőtt a tanárok szemléletmódján kell változtatni. Azokban az iskolákban, ahol nagyon rossz a tanulmányi eredmény, ahol mutatóban sincsenek tehetséges gyerekek, a programokon és a tanítási módszereken kell változtatni. Tudjuk azonban, hogy a tanárok keze kötve van, az iskolák állami intézmények, kevés autonómiával rendelkeznek.

Mi itt az első fecskéről beszélünk. Azokról az új iskolákról, amelyek ebben az új szellemben szeretnének tevékenykedni. A tehetséggondozó iskolákról, amelyek a gyermekek személyiségéhez és a közösség szükségleteihez igazítják programjukat, és ha szükséges, évente felülvizsgálják azokat. Ezen az úton indultunk el a tehetséggondozó gimnáziumok megalapításával, és reményeink szerint – ha személyi boldogulásunkat és közösségi érdekeinket tartjuk szem előtt – ezt az utat kell (előbb-utóbb) más iskoláknak is követniük.

Búcsú az iskolától

Az igazgatót váratlanul menesztették az iskola éléről, helyette az iskola tornatanárát nevezték ki igazgatónak. A korábbi igazgató menesztésének az okáról soha senki sem beszélt nyilvánosan se előtte, se utána. Amikor leváltását követően döbbenten megkérdeztem tőle, hogy mit jelentsen ez az egész, csak annyit mondott, hogy megbízatása lejárt. Mellesleg a pályázat körül nem volt valami nagy porverés, a kiírásáról nekem sem volt tudomásom, aki ott tanítottam. Úgy tudom, hogy a távozó igazgató Magyarországon végzett. Én mindig úgy éreztem, hogy a Magyarországon végzett szakembereket nem látják szívesen, valamiért politikailag „megbízhatatlan kádernek” tartják őket. Az igazgató menesztése előrevetítette az én jövőmet is. Nem kellett rá sokáig várni, a következő évben nem hosszabbították meg

a szerződésemet. Erre vonatkozóan állítólag „egyhangú döntés” született.

Nem sajnáltam, hogy búcsút kellett vennem az iskolától, amelynek létrehozásáért a Magyar Nemzeti Tanács tagjaként sokat küzdöttem. A dolgok többnyire másként alakulnak, mint ahogyan szeretnénk. Ahogyan ezt a pártok, civil szervezetek esetében számtalanszor tapasztaljuk, általában a visszajukra fordulnak.

Az igazság az, hogy kezdett számomra is terhessé válni a dolog. A kezdeti lelkesedés után mind kevésbé éreztem jól magam az iskola falai között. A sikeres tájékoztató körutat követően szélteben-hosszában mindenki a tehetségiskolákról beszélt, szinte ostrom alá vették az iskolát a jelentkezők. Ennek ellenére mindössze tizenöt (15!) diákot vettek fel, akik ügyesnek bizonyultak a matematikapéldák megoldásában, pszichológus szemmel nézve azonban nem a legígéretesebbnek látszó tehetségek voltak. Amikor ezt szóvá tettem az igazgatónak, azt a választ kaptam, hogy ennyien tették le a felvételit, néhánynak közülük még így is be kellett segíteni. Nem szólhatunk semmit, mondta, hiszen ugyanezek a matematikapéldák szolgálták a felvételi vizsga alapjául Belgrádban is a természettudományi-matematikai gimnáziumokban.

Ekkor következett be a kijózanodás pillanata. Minek magyar tehetséggondozó iskolát létrehozni azért, hogy a szerb szakgimnáziumok programja szerint oktassunk bennük? Vajúdik a hegy, egeret szül. Magyar értelmiségképzésről álmodoztunk, ehelyett olyan iskolák kerültek bejegyzésre, amelyek minimális autonómiával sem rendelkeznek. Mi ugyan előszeretettel nevezzük tehetséggondozó iskoláknak őket, a valóságnak azonban ez sem felel meg. Ugyanolyan szakgimnáziumok, mint a belgrádi minisztérium által irányított többi nyelvi, illetve természettudományi-matematikai gimnázium Szerbiában, azzal a különbséggel, hogy ezekben az oktatás nyelve magyar. Természetesen nem mindegy, hogy két magyar tannyelvű gimnáziummal több van vagy kevesebb, így a két új gimnázium kétségtelenül előrelépés. Nem kétséges az sem, hogy ezekben az új iskolában „emelt szintű” oktatás folyik, ez azonban messze nem azonos a tehetséggondozással, ezért az lenne a korrekt hozzáállás, ha nevükön neveznénk őket. Figyelmet érdemlő körülmény viszont, hogy ígéretes nevüknek köszönhetően könnyebben lehet támogatáshoz, kiegészítő forrásokhoz jutni, amelyekre kétségkívül rászolgálnak ezek az iskolák.

Kínosan érintett a dolog, hogy a tájékoztató körúton a tehetséggondozó új iskolák körüli nagy porveréssel megtévesztettük az embereket. Mivel kiderült, hogy nem abba az irányba haladnak a dolgok, amelyről beszéltünk, tulajdonképpen félrevezettük a szülők, tanárok és diákok ezreit. Ez

annyira felháborított, hogy a következő tanévben megtagadtam a tájékoztató körúton való részvételt.

A következő évben az iskola iránti érdeklődés drámaian megcsappant, és legjobb tudomásom szerint azóta úgyszólván lasszóval kell fogni a gyerekeket, alig jelentkeznak egy-egy évfolyamra valóan. *Az általános tehetségfejlesztésre, az új generációk sokoldalú képességeinek és szellemi értékeinek a kibontakoztatására, különösképpen a magyarságtudat erősítésére, amiről a tájékoztató körúton beszéltem, az iskola falai között gondolni sem lehet.* Ehhez nincsenek meg sem az intézményi, sem a személyi, sem az anyagi feltételek. A tanárok többsége, akik más iskolákból járnak át tanítani, nem ismerik az előzményeket, nem tudják, hogy az ún. tehetséggondozó iskolákat milyen meggondolásból hoztuk létre.

Elitképzés vagy tehetséggondozás?

Annak idején, amikor a Magyar Nemzeti Tanács ülésén döntés született a tehetséggondozó iskolák létrehozásáról, azt hosszú és parázs vita előzte meg. Az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékének a tanárai azon az állásponton voltak, hogy nincs szükség új „elit iskolákra”, helyettük a meglévő iskolák színvonalát kellene javítani, vagy a meglévő gimnáziumokban kell több diákot felvenni. Ésszerű érvek voltak, de ha a magyar értelmiség hiányára gondolunk, ami nemzeti közösségünk egyik legneurálgikusabb pontja, így nem teszünk egy lépést sem előre, marad minden a régiben. Ebben a kontextusban merült föl, hogy a magyar önkormányzatok Becsén, Zentán és Szabadkán (akkor még magyar önkormányzatok voltak) hozzanak létre „elit gimnáziumokat”, amelyek a magyar értelmiségképzés alapjául szolgálnának. *Közösségben gondolkodó, magyar identitással rendelkező, a délvidéki magyar nemzetrészért felelősséget vállaló magyar értelmiség kinevelésének a lehetőségét kerestük, amit a szerb állami iskolarendszer keretében érthetően lehetetlen megoldani.* Az elitképzés megnevezést végül elvetettük, és a Magyar Nemzeti Tanács hosszú vita után úgy döntött, hogy tehetséggondozó gimnáziumokat hozunk létre. Azt gondoltuk, hogy ezzel a döntéssel két legyet ütünk egy csapásra: nemcsak a leendő magyar értelmiségképzés alapjait teremtjük meg, hanem a sokféle tehetséges fiatal felkarolásával jelentősen növelni tudjuk fogyatkozó nemzeti közösségünk szellemi kapacitását is.

A 2002 szeptemberében Szabadkán megalakult vajdasági Magyar Nemzeti Tanács elvileg a délvidéki magyar nemzeti közösség legfőbb képviselői szerve, melynek kompetenciája a nyelv- és íráshasználat, a tájékoztatás és a kultúra mellett kiterjed az oktatásra

is. Jogköre azonban formális, szűk a mozgástere, és megfelelő anyagi forrásokkal sem rendelkezik. Ennek ellenére fontos fejlemény, hogy az MNT programjában – hosszabb távon – szerepel a magyar iskolahálózat létrehozásának terve. A szabadkai és zentai tehetséggondozó gimnáziumok tulajdonképpen az első lépést jelentik ezen az úton, amennyiben innen verbuválódniának a majdani délvidéki magyar egyetemre a diákok.

Szerbiában azonban egyelőre nincs mód önkormányzati, egyházi, alapítványi iskolák létrehozására, így a terv kútba esett. A tehetséggondozó iskolák alapítója Vajdaság Tartomány lett, az önkormányzatok és a Magyar Nemzeti Tanács szerepe a javaslattevésre korlátozódott, illetve az iskolák működéséhez szükséges kiegészítő támogatások biztosítására.

Az egyetem létrehozásáról, amelyre oly nagy szükségünk volna, egyelőre nem is álmodhatunk. Az idő viszont ellenünk dolgozik, mert egyre kevesebb magyar egyetemista van a tartományban. Gábrityné dr. Molnár Irénnek, a Magyarságkutató Tudományos Társaság elnökének az adatai szerint a magyar egyetemisták aránya az egyetemi hallgatók között mindössze 5,76 százalék. A 1980-as évek közepén az arányuk még meghaladta a tíz százalékot, de ez sem felelt meg a magyar népesség akkori számarányának, hanem jóval alatta maradt. A 2002-es évben a 2800 magyar egyetemista közül 1814 szerbül tanult, 563 részben magyarul és csak 426-an részesültek teljes egészében anyanyelvű képzésben.¹ Ugyanabban az évben 1600-an iratkoztak be valamelyik magyarországi egyetemre vagy főiskolára, akik közül 500-an ösztöndíjasok, a többiek önköltséges alapon tanulnak. A végzetek visszafogadási lehetőségeiben mutatkozó korlátok miatt a diplomásoknak csak húsz százaléka tér vissza a Vajdaságba. Évente tehát több száz képzett értelmiségiről kénytelen lemondani a vajdasági magyarság, ugyanakkor nyelvi és kulturális ismereteik hiányosságai miatt az itthon (szerb nyelven) végzetek többsége nem alkalmas értelmiségi szerepvállalásra.

Senki sem vitatja, hogy nemzeti közösségünk fejlődése szempontjából az anyanyelvű oktatásnak, különösen az értelmiségképzésnek kiemelt fontossága van. A rendszerváltás óta

folyamatosan napirenden szerepel ez a kérdés, de a magyar iskolahálózat megteremtése terén sem a politikai deklarációk, sem a konferenciák nem jártak sikerrel, tényleges előrelépés nem történt ezen a téren. A szabadkai és a zentai tehetséggondozó gimnáziumok létrehozása volt az egyetlen kézzelfogható eredmény, ezt a „sikert” ünnepejük azóta is.

Csak hogy ezzel a sikerrel valahogy úgy vagyunk, mint Bacsó Péter filmjében, *A tanúban* a film balek főhőse, Pelikán elvtárs, a jámbor dunai gátőr a magyar narancssal. Történt pedig, hogy az „átkosban” az elvtársak megparancsolták, hogy Magyarországon mindenáron narancsot kell természetni. Valahogyan sikerült is egy ványadt példányt kiállítani, ám a bemutató előtt egy szemfüles kisfiú megette. Pelikán elvtárs feltalálta magát a kínos helyzetben, egy citromot tett a helyére. A kóstoló után az illetékes elvtárs elhúzta ugyan a száját, de ünnepélyesen kijelentette: kicsit sárga, kicsit savanyú, na de a miénk! Valahogy így vagyunk mi is a tehetséggondozó iskoláinkkal, amelyek tulajdonképpen nem tehetséggondozó iskolák, hanem szakgimnáziumok, és nem magyar, hanem magyar *tannyelvű* állami iskolák, amelyek jogilag semmivel sem rendelkeznek nagyobb autonómiával, mint bármely iskola Szerbiában, és semmivel sem magyarabbak, de akkor is, úgy érezzük, hogy a miénk, és ez a döntő.

A szerb politikai színtéren nincs mód önálló magyar iskolák létrehozására, így az értelmiség megújulására sem számíthatunk. Marad tehát minden a régiben a „rég motorosok” – megbízható káderek, kollaboránsok, besúgók – legnagyobb öröme. Természetesen örülünk annak, hogy két magyar tannyelvű iskolával több van a Vajdaságban, mint eddig volt, de nincs helye semmiféle önáltatásnak.

De nemcsak a tehetséggondozó gimnáziumokkal vagyunk így. Más téren is úgy teszünk, mintha előbb lennénk, mintha lennének magyar önkormányzatok, a délvidéki magyarság érdekeit képviselnék a pártok, mintha volna magyar pedagógia, volna magyar szellemi élet, volnának közös értékek, pedig tudjuk, hogy mindez csak pótélet, pótkultúra, pótcselekvés. Féltő, hogy ha nagyon belefeledkezünk a valóság megszépítésébe, magunk is csak pótlétezőkké válunk ezen a tájon.

* Részlet A tehetség kérdőjelei c. 2009 elején megjelent könyvből (Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta)

¹ Bunyik Zoltán tartományi oktatási titkár szerint az egyetemi karokon számarányát tekintve majd háromszor kevesebb magyar ajkú hallgató van, mint szerb.